Moda-Giyim Tasarımında Trompe L'oeil

Tutku Ceren RUŞAN
Arş. Gör.,
İstanbul Arel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü,
tutkucerenrusan@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-0360-2480

Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR
Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü,
skozbekci@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-1031-9667

ISSN
1307 - 9700

Araştırma Makalesi

Akdeniz Sanat Dergisi
Cilt: 14, Sayı: 26

Makale Gönderim
14.05.2020
Makale Kabul
17.07.2020

ÖZ

Etkileyici bir aldatma sanatı olan trompe l'oeil, aktarılmak istenen şeyin iki boyutlu bir düzlemde, üç boyutlu olarak algılanmasını sağlayan tekniktir. Kişiyi boyalı bir tasvirden ziyade, gerçek nesnelere bakıldığı düşüncesine sevk etmektedir. İzleyicide yanılsamaya sebep olan trompe l'oeil resimlerinin en önemli özelliği, sanatçının el ve fırça darbelerinin anlaşılmaz oluşudur. İlk örneklerini resim sanatında veren trompe l'oeil zamanla yanılsama izlenimi veren her tür desenleme tekniğine dâhil olmuş, zengin ve yaratıcı fikirlerle giysi tasarımlarında kullanılmaya başlanmıştır. Dokuma, örme, baskı ve çeşitli el sanatları ile desenlendirme yapılabilen tekstillerde trompe l'oeil örnekleri, Sürrealizm ile birlikte, giyim modasında da görülmeye başlamış ve ilk örneklerini moda tasarımcısı Elsa Schiaparelli ile vermiştir. Günümüze değin pek çok moda tasarımcıları farklı tekstil teknikleriyle yaratıcı trompe l'oeil örnekleri sergilemişlerdir. Araştırmada Schaparelli ile başlayan trompe l'oeil giysi tasarımları incelenerek, güzel sanatlarda göz aldatan bir yöntem olan bu tekniğin yaratıcı görselleştirme ile giysinin yanılsama etkisi oluşturmaya uygun bir plastik yaratı alanına sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Giysi Tasarım, Trompe L'oeil, Sanat-Tasarım, Sanatçı-Tasarımcı.

Trompe L'oeil In Fashion-Clothing Design

Tutku Ceren RUŞAN
Res. Asst., Istanbul Arel University Faculty of Fine Arts Department of Fashion and Textile Design,
tutkucerenrusan@gmail.com,
https://orcid.org/0000-0003-0360-2480

Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR
Assoc. Prof.,
Dokuz Eylül University Faculty of Fine Arts Department of Textile and Fashion Design,
skozbekci@gmail.com,
https://orcid.org/0000-0003-1031-9667

ISSN
1307 - 9700

Research Article

Journal of Akdeniz Sanat
Vol: 14, No: 26

Received
14.05.2020
Accepted
17.07.2020

ABSTRACT

Trompe l'oeil, an impressive art of deception, is the technique that enables the perception of what is intended to be transmitted in a two-dimensional plane, in three dimensions. It leads the person to the idea that real objects are looked at rather than a painted description. The most important feature of trompe l'oeil paintings that cause illusion in the audience is that the artist's hand and brush strokes are incomprehensible. Trompe l'oeil, which gives its first examples in the art of painting, has been included in all kinds of patterning techniques that give the impression of illusion over time and started to be used in clothing designs with rich and creative ideas. Along with Surrealism trompe l'oeil samples in textiles that can be patterned with weaving, knitting, printing and various handicrafts started to appear in clothing fashion and gave its first examples with fashion designer Elsa Schiaparelli. To date, many fashion designers have exhibited creative trompe l'oeil examples with different textile techniques. In the research, trompe l'oeil clothing designs that started with Schaparelli are examined and this technique, which is an eye-catching method in fine arts, is observed to have a plastic creation space suitable for creating the illusion effect of the clothing with creative visualization.

Keywords: Clothing Design, Trompe L'oeil, Art-Design, Artist-Designer.

1. GİRİŞ

Sanatın ifade teknikleri arasında yaratıcı fikirlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla stratejik olarak tasarlanan trompe l'oeil tekniği, güzel sanatların gelişmesinde itici güç olmuştur (Shon ve Cho, 2002, s. 155-171). Bu teknikle birlikte iki boyutlu bir resimin üç boyutlu bir nesne veya görünüm olduğuna inandırmak adına ışık kaynağının yönüne dikkat edilerek perspektif doğru kullanılmalıdır. Cassandra Gero' nun "Trompe L'oeil in Fashion" adlı yazısına göre; sanatta trompe l'oeil terimi, görsel illüzyon tekniğine atıfta bulunur ve bu sayede, izleyicinin gözü, bir resmin aslında sadece iki boyutlu bir temsil değil, üç boyutlu bir nesne olduğunu düşünerek aldatılır. Çoğu trompe l'oeil eğilimi, bir dizi gerçekçi canlı görüntüler ve doğrusal perspektif kurallarının yanıltıcı uygulanmasından kaynaklanan karışıklığa dayanır. Terimin kendisi, "göz aldanması" anlamına gelen bir Fransızca ifadedir ve ilk kez 17. yüzyıl Barok sanat döneminde ortaya çıkmıştır (Gero, 2013).

Özel bir tasvir biçimini tanımlamak için kullanılan terim, seyircinin ilk bakışta imgeyi temsil ettiği şeyin kendisi olarak algılamasına yol açacak kadar üst düzey bir gerçekçiliği tarif etmektedir (Leppert, 2017, s. 37-38). İki boyutlu düzlemde üç boyut algılaması sağlayan bir teknik olan trompe l'oeil göz aldatımı, göz aldatan eser ya da yanılsamacılık olarak da bilinmektedir (Farthing, 2013). Trompe l'oeil'deki gerçekçilik ve yanılsama boyutunun tarifine dair Leppert (2017) onu "bilfiil temsil edilen şeyden ziyade ikiz temsil ve bakış fenomeni" olarak açıklamıştır (Leppert, 2017, s. 42).

Trompe l'oeil'ün hedefi temsilde yanılsamadır ve bu yanılsamayı, temel olarak, taklit ederek gerçekleştirmektedir. Sanatın temeli kabul edilen bir kavram olan "taklit etme" (mimesis) izleyicide görme ve görsel repertuvarına dayanarak temsili tanıma aşamalarından geçerek görsel bir deneyim yaşatır (Gombrich, 2015, s. 11- 29). Bu görsel deneyimlerden birisi olan tablolardaki imgeler "görülürken" izleyici deneyiminin tamamını onun bir resim olduğunun farkına vararak yaşar. Fakat trompe l'oeil'deki imgeler "şeylere dair olma" (taklidi olma) değil "o şey olma numarası yapma" iddiası taşıyacak derece taklitte ustalık içermekte olduğundan izleyicinin görsel deneyimini kandırma, yanılsama ve nihayet kuşku noktasına taşımaktadır (Leppert, 2017, s. 41-47).

Kullanıldığı her alanda esere daha dikkat çekici bir özellik katan ve izleyicinin defalarca bakmasını sağlayan görsel illüzyon tekniği trompe l'oeil'in amacı izleyiciye farklı bir bakış açısı sağlamaktır. Yüzyıllardır birçok sanat alanında kullanılan bu teknik moda ile birleşince giysi tasarımında yeni bir kapı aralanmıştır. Geçmişten günümüze moda birçok farklı konudan etkilenmiştir. Sürekli kendini yenileyen bu alanda sanat dallarının modaya etkileri tartışılamaz derece büyüktür. Uzun zamandır kullanılan ve önde gelen güzel sanatlar tekniklerinden biri olan trompe l'oeil 20. yüzyılın başlarında gerçeküstücülüğün ortaya çıkmasıyla birlikte 1900' lerin başında sanatçı tasarımcı işbirliklerinin de etkisiyle moda tarihinde de yer edinmeye başlamıştır. Bu çalışmada geçmişten günümüze trompe l'oeil tekniği, kullanıldığı alanlar ve giysi tasarımındaki etkileri araştırılmış, görsel örneklerle desteklenmiştir. Moda ve trompe l'oeil arasındaki ilişki incelenerek modanın gelişimine, özgün ve yaratıcı tasarımlar için yeni bir bakış açısı sağlamak amaçlanmıştır.

2. TROMPE L'OEİL

Trompe l'oeil Rönesans'ta resmedilen objenin canlı ya da gerçekmiş gibi gösterilmesi çabasının sonucu olarak ortaya çıkmışsa da esasen güzel sanatlarda "yanılsama" Helenistik Dönem'den itibaren Yunan Sanatında görülmeye başlanmıştır. Romalı yazar yaşlı Plinius (MS 23-79) Yunan heykeltıraş Myron'un "İnek Heykeli"nin hayvan sürülerinin dikkatini çekecek kadar canlı sanıldığını ve ressam Zeuksis' in resmettiği üzümleri kuşların yemeye çalıştığını anlatmıştır (Rona, 1997, s. 701). Yunan Sanatının ardından Roma Sanat'ında da yanılsamanın kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Roma İkinci Üslup akımında yanılsama, iç mekânlarda, bir resim tekniği olarak kullanılmıştır. Bunun amacı penceresiz ve karanlık Roma iç mekânlarını aydınlatmak, genişmiş gibi göstermektir (Farthing, 2013, s. 65).

Trompe l'oeil Rönesans Sanatında çoğunlukla mimari mekânda yanılsama yaratma amacıyla yapılan duvar ve tavan resimlerinde yer almaktadır. Bu aşırı gerçekçi duvar ve tavan resimleri, içerisinde bulunduğu gerçek mekânın bir parçasıymış gibi durmakta ve izleyicide ileri düzey bir yanılsama yaratmaktadır (Sözen ve Tanyeli, 2017, s. 320). Bu gibi trompe l'oeil etkilerinin sağlanabilmesinin kaynağı ise kuşkusuz perspektiftir. Perspektif üç boyutu iki boyutlu düzleme taşıyarak, iki boyutta üç boyut algısı yaratmaya dair bir çizim tekniği olarak Rönesans öncesinde var olsa da günümüz anlamındaki perspektif 15. Yüzyılda Rönesans ile başlamıştır (Sözen ve Tanyeli, 2017, s. 243). Parma Katedrali'nin kubbesinde yer alan ve Correggio tarafından uygulanan "Meryem'in Göğe Yükselişi" adlı tavan resminde, kilisenin tavanında bulutlar ve aşağıya sallanırken havada asılı kalmış gibi duran figürler kubbede bir yanılsama etkisi göstermektedir (Şekil 1) (Gombrich, 2013, s. 338-339). Mimari iç alanlarda perspektifi başarıyla kullanan sanatçılar ustaca işledikleri ışık ve gölgeyle yapının tavanında sonsuz bir yanılsama yaratarak kubbeleri gökyüzüne, hayali pencereleri olmayan manzaralara açmışlar ve daha büyük ölçekli mekânlar elde etmişlerdir.

Şekil 1: Correggio, Meryem'in Göğe Yükselişi, Parma Katedrali Kubbesi

Kaynak: Gombrich, 2013; s.338

Plastik sanatlarda trompe l'oeil, göz aldatımı tekniklerinin aşırı kullanımı ile yanılsamanın ileri düzeyini tarif etmekte ve Rönesans'tan başlayarak Avrupa resim sanatına kadar uzanmaktadır. Turani (2010), trompe l'oeil' ün bu aşırı yanılsamacılığını kısaca Raffael olarak bilinen İtalyan Rönesans ressamı Raffaello Sanzio hakkındaki bir hikâye ile örneklemiştir. Bu hikâyeye göre, ressam Raffael bir lokantanın garsonunu tabak üzerine yaptığı para resmi ile aldatmıştır. Trompe l'oeil resim imgesinin aslı ile karıştırılacak denli yanılsamaya yol açacak başarı kaynağını hiçbir ayrıntının gözden kaçırılmamasından almaktadır. Örneğin: tasvir edilen nesne ebadı eserle doğru ölçekli olmalı, ışık kaynakları ve gölgeler doğru verilmeli,

renk ve dokular nesnenin kendisi ile uyuşmalı, fırça izi olmamalıdır (Leppert, 2017, s. 39). Trompe l'oeil'de tasvir edilen imgenin ebadı yapılan şeyinki ile aynı olmalıdır. Eğer bir kapı yapılacaksa kapı orijinalinden farklılık göstermemelidir. Beyinde oluşturulmuş olmak istenen aldatmaca için çok önemlidir (Akçay, 2015, s. 34).

Yanılsamacı resimler İtalya'dan Hollanda'ya yayılıp en bilinen eserleri vermiştir. Ressam Jan van Eyck'in çalışmaları trompe l'oeil resminin en önemli örnekleri olarak bilinmektedir (Topal, 2014, s. 10). Jan Van Eyck'ın trompe l'oeil tekniği kullanarak resmettiği "The Annunciation Diptych" adlı eseri, tuval üzerine yağlı boya resimde heykel yanılsaması yaratmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Jan Van Eyck, The Annunciation Diptych

Kaynak: https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/eyck-jan-van/annunciation-diptych (Erişim tarihi: 14.11.2019)

Trompe l'oeil resminin asıl ile temsil arasında yarattığı kuşkuya dair bilinen örneklerden biri de Sürrealizm akımının önemli temsilcilerinden birisi olarak tanınan Belçikalı ressam Rene Magritte'in "La Condition Humaine" adlı eseridir (Şekil 3). Ressam, izleyicinin "pencere mi, tuval mi" arasında kesin karara varamadığı, yanıltıcı, ironik bir imge yaratmıştır. (Leppert, 2017, s. 42).

Şekil 3: Rene Magritte, La Condition Humaine

Kaynak: Atkinson, 2013, s. 340.

Ressam Pere Borrell Del Caso'nun, en ünlü çalışmalarından biri olan "Escaping Criticism" (Şekil 4) adlı yapıtı yanılsama, kandırmaca, temsili ögelerin etrafında şekillenen trompe l'oeil tekniğinin en önemli örneklerinden biridir. Çoğu trompe l'oeil eğilimli eserde olduğu gibi bu çalışmada da sanatçı, izleyiciyi gerçekçi canlı görüntülerle birlikte perspektif, renk, ışık ve gölgenin etkileyici birleşimiyle yanıltı-

cı bir karışıklığa sürüklemektedir.

Şekil 4: Pere Borrell Del Caso, Escaping Criticism

Kaynak: Wade, 2016, s.55.

Genellikle iki boyutlu düzlemler üzerinde çalışılan, etkileyici bir yanılsama yaratmak için, ışığın geliş ve izleyicinin bakış açısının önemli olduğu, perspektifin kusursuz kullanıldığı bu teknik, sadece resim alanıyla kalmayıp, duvar resmi, iç dekorasyon, sokak sanatı, anaformik çalışmalar ve vücut boyama gibi birçok farklı alanda da kullanılmıştır. Üç boyutlu aldatıcı görüntüler sunarak kent görselini yeniden şekillendirmede önemli rol oynayan bu sanatsal teknik, Bilir' in de dediği gibi "sanatçı beklenmedik mekânlarda, ortamlarda insanı çevreleyen doğal dünyanın olgularıyla izleyiciyi karşılaştırarak şaşırtmakta ve gerçek ile kurgu algısında yanılsamalar yaratmaktadırlar" (Bilir, 2015, s. 113).

21. yüzyıla dair trompe l'oeil örneklerinden biri 3D Street Art olarak bilinen 2. boyutta 3. boyut algısı yaratarak algı yanılsamasını ileri derecede bir başka boyuta taşıyan üç boyutlu sokak sanatıdır. Edgar Müller'in çalışmaları (Şekil 5) kaldırım, şehir meydanı gibi kamusal alanlara resmedilen sokak sanatı izleyiciye belli bir açıdan 3D optik illüzyon deneyimi yaşatmayı amaçlayan resimlerdir (Way ve Hsieh 2019). Sanatçı Leon Keer'in çalışmasında da mekânda boyut yanılsaması yaratılmıştır ve böylece izleyicinin mekânsal bir yanılsamaya düşmesi amaçlanmıştır (Şekil 6).

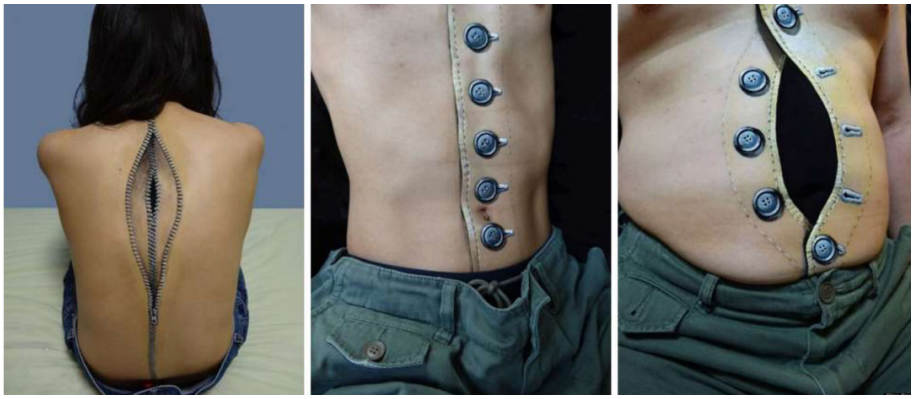

Şekil 6: Leon Keer, Dubai 3D Sokak Resmi, 2011

Kaynak: https://www.leonkeer.com/3d-streetart-abu-dhabi/ (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

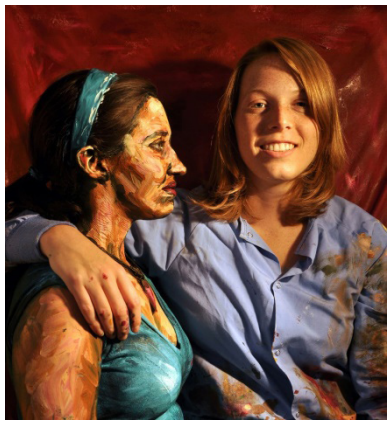
Sanatçılar yaratıcılığını kullanarak, insan bedeni üzerinde de yanılsamalar yaratmışlardır. Vücut boyama, resmin doğrudan insan cildine boyandığı bir sanattır ve dövmelerin aksine geçicidir. Trompe l'oeil'ün günümüz popüler kültüründe dikkat çeken örneği "3D Body Painting", "3D Body Make-up" olarak bilinen beden üzerine yapılan illüzyonist vücut resimleridir. En iyi örneklerinden olan ve Japon Chooo-San tarafından akrilik boya ile yapılan vücut resimleri gerçekçiliği ile yanılsamalar yaratmaktadır (Şekil 7) (Realistic Body Art by Chooo-San, 2020). Çalışmalar beden üzerinde gerçekleşen bir göz yanılsaması üzerine kurgulanmıştır. Böylece izleyicinin görsel deneyimi kandırma ve yanılsama -trompe l'oeil- çerçevesinde gerçekleşmektedir.

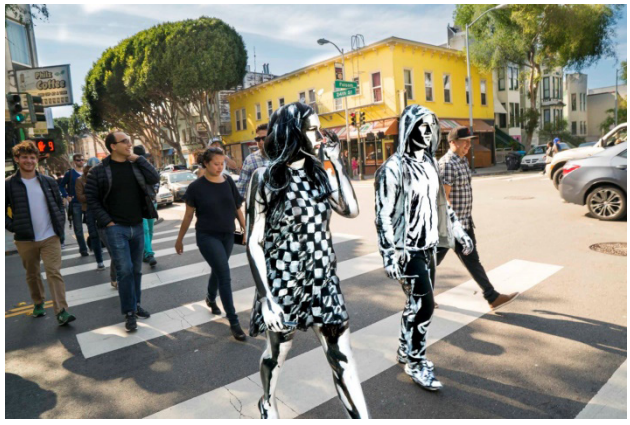
Şekil 7: Chooo-San Vücut Boyama Çalışmaları

Kaynak: https://momentsjournal.com/japanese-artist-hikaru-cho-and-hyperreal-body-paintings/chooo-san-makeup-artist-3/ (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Yıllardır birçok alanda 2 boyutu 3 boyutmuş illüzyonu yaratan trompe l'oeil, Alexa Meade ile farklı bir yanılsamayla karşımıza çıkmaktadır (Şekil 8). Meade, insan bedenini çıplak ya da giysili, içinde bulunduğu mekânla birlikte boyayarak 3 boyutlu nesneleri 2 boyutlu resimlermiş gibi göstererek optik bir yanılsama yaratmaktadır (Şekil 9).

Şekil 8: Jaimie ve Alexa, 2010
Kaynak: https://alexameade.com/classics-portfolio (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Şekil 9: We Cross the Street, 2016
Kaynak: https://alexameade.com/classics-portfolio (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

3. TROMPE L'OEİL TEKNİĞİNİN GİYSİ TASARIMINDAKİ YERİ

> Moda ve tekstilde günümüzde neler olup bittiğine bakmak önemlidir. Artık günümüzde gündemdekine benzer bir şey yapmak, mevcut eğilimi izlemek ve modaya uymak değil de tam aksine güncel fikirlere karşı çıkmak ve deneysel bir çalışmayla yeni bir akım ve moda oluşturmak, hem moda tasarımcıları hem de moda tüketicileri için daha tercih edilebilir bir yaklaşım olmuştur (Çileroğlu, Balcı, 2018, s. 17).

Moda tasarımcıları da podyumlarda farklılık yaratan koleksiyonlar sunmak için görsel aldatmaca ya da yanılsama sunan trompe l'oeil kullanarak sanatın etkisinden yararlanmışlardır. İlk örneklerini resim sanatında vermiş olan trompe l'oeil, göz aldanması temeline dayanan bir teknik olarak mimari, sokak sanatı, beden makyajı gibi çağdaş sanatsal üretimlerde kullanılmakla birlikte moda tasarımı alanında da sürrealist yaklaşımlarla görülmeye başlamıştır. Obje ve görselleri alışılmadık bir biçimde konumlandırma sürrealist sanatın temel eğilimlerinden birisidir. Aslı olmayan fakat görsel bir hile ile var olduğu yanılması yaratan trompe l'oeil, sürrealizmin gerçekdışı, alışılmadık görselleri için uygun bir teknik olmuştur. Sürrealist Elsa Schiaparelli, bu tekniği plastik yaratı alanı olarak kullandığı giysilere uyarlayan ilk moda tasarımcısı olmuştur (Mackenzıe, 2017, s. 78-81). Schiaparelli, Salvador Dali, Jean Cocteau ve Jean Dunand gibi dönemin önde gelen sanatçılarıyla birleşip, trompe l'oeil tekniğini kullanarak modada iz bırakan tasarımlara imza atmıştır. Sanata ilgisi ve sanatçılara olan yakınlığı ile tasarımlarında kullandığı farklı teknikler onu moda tarihinde önemli bir konuma getirmiştir. Sanat ve moda işbirliği ile Elsa Schiaparelli tarafından 1927 yılında yapılan triko kazak koleksiyonu, trompe l'oeil tekniğinin moda tasarımında görülen ilk örneğidir. Kazağın boyun kısmında yaka ve fiyonk gibi, kolunda kıvrılmış manşet gibi duran örgü de-

senler bulunmaktadır (Şekil 10). 'Gibi durmak', temsil ettiği şey sanılmak trompe l'oeil'ün temel amacıdır. Söz konusu tasarımda, gerçekte olmayan ögelerin -yaka, fiyonk, manşet- desenlendirme ile var olduğu yanılsaması yaratılmış olup bu sayede trompe l'oeil giysi tasarımı olma özelliği taşımaktadır (Fogg, 2014, s. 264-265). Elsa Schiaparelli bu yaklaşımla, sanatın etkisinin moda ürünleri üzerinde de yorumlanabileceğini kanıtlamıştır.

Şekil 10: Schiaparelli'nin trompe l'oeil kazağı,1927

Kaynak: Fogg, M. (2014). Modanın Tüm Öyküsü (Çev.: E. Gözgü). İstanbul: Hayalperest Yayınevi, s. 264.

Schiaparelli'nin, 1938 yılına ait "Circus Collection" defilesinden "Tears Dress" isimli elbisesi Victoria & Albert Müze Koleksiyonunda yer almaktadır. Elbisede dekoratif bir unsur olarak yırtıklar ve gözyaşlarına benzeyen kumaş parçaları kullanılmıştır. Elbise üzerindeki baskı desenler sürrealist sanatçı Salvador Dali tarafından tasarlanmış trompe l'oeil uygulamalarıdır (Şekil 11).

Şekil 11: Schiaparelli, 'Circus Collection', The Tears Dress

Kaynak: http://collections.vam.ac.uk/item/O84418/the-tears-dress-evening-ensemble-dress-elsa-schiaparelli/ (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Trompe l'oeil tekniğini giysi tasarımına uygulayan bir diğer moda tasarımcısı Roberta di Camerino olmuştur. Tasarımcı, Schiaparelli ile başlayan yanılsamacı yaklaşım kullanımını ileriki evreye taşımış ve moda tasarımında trompe l'oeil kullanımının önemli isimlerinden biri olmuştur. Camerino'nun 1976 yılına ait polyester jarse elbise tasarımında yer alan döküm ve kıvrımlar esasen baskı tekniği ile oluşturulmuş birer "döküm ve kıvrım deseni"dir (Resim 12).

Şekil 12: Camerino'nun trompe l'oeil elbisesi

Kaynak: https://www.noblevintageclothier.com/shop/1970s-roberta-di-camerino-trompe-loeil-jersey-dress (Erişim Tarihi: 20.03.2020)

Yine Camerino'ya ait etek-ceket takımın tüm ayrıntılarının desenlendirildiği, ceketlere dair kapama, yaka, klapa, cep, ilik, düğme, manşet; eteklere dair kemer ve döküm, aksesuara dair kravat ve fuların tek bir triko üzerine örüldüğü tasarımlar, Leppert'in (2017), "bilfiil temsil edilen şeyden ziyade ikiz temsil fenomeni" olarak açıkladığı trompe l'oeil'ün moda tasarımındaki önemli örneklerindendir (Şekil 13) (Leppert, 2017, s. 42).

Şekil 13: Roberta di Camerino, Triko Tasarımları

Kaynak: http://designcatwalk.com/roberta-in-the-scarpa/ (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Schiaparelli ve Camerino ile birlikte giysi tasarımında trompe l'oeil tekniği kullanımının öncü örneklerinden biri olarak Hermes'in 1952 yılında hazırlamış olduğu koleksiyon gösterilebilir. Koleksiyondaki tüm giysiler temel beden kalıbındaki giysiler üzerine resmedilmiş yaka, cep, kemer, kapama, düğme desenleriyle oluşturulmuştur (Şekil 14). Aslında köprüsü, deliği, tokası olan bir kemer yoktur; sadece tüm bunların resmi, dolayısıyla yanılsaması mevcuttur.

Şekil 14: Hermes, 1952

Kaynak: https://www.et-caetera.com/hermes-trompe-loeil-dress/ (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Triko ve baskı deseni olarak kurgulanmış moda tasarımında trompe l'oeil kullanımına dair farklı bir teknik 1983 yılında tasarımcı Karl Lagerfeld tarafından düşünülmüştür. Lagerfeld'in Chanel markası için tasarladığı gece elbisesinde, boncuk işleme tekniği trompe l'oeil yanılsamasıyla oluşturulmuştur (Şekil 15). Siyah elbisesinin üzerine kolye, kemer ve bilezik takılmış gibi durmaktadır. Aslında mücevherler birer takı değil işleme ile elbisenin üzerine işlenmiş boncuklardır. Temsil ettiği şeyin neredeyse kendisi olma iddiası taşıyan trompe l'oeil tekniğine uygun boncuk işlemeler, aksesuar gibi durmakta, izleyicide ileri düzey bir yanılsama oluşturulmaktadır.

Şekil 15: Karl Lagerfeld'in Chanel için tasarladığı elbise

Kaynak: http://fashionmuseum.fitnyc.edu/ (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Giysi tasarımında trompe l'oeil kullanımının 2000 sonrasında önem kazandığı görülmektedir. 2000'ler giysi modasında en çok görünen trompe l'oeil kategorisi gerçekçi ifadedir. Özellikle yaka, cepler, kurdeleler, ön kapamalar, düğmeler, dekoratif dikişler ve fırfırlar gibi ayrıntılar çizim ya da baskı yöntemiyle verilmektedir. Çok katmanlı kıyafetleri tek katmanla vererek görsel illüzyon yaratılır (Park, 2010, s. 117).

Tasarımcı Rei Kawakubo'nun, markası Comme des Garçons'da, 2009 yılı Sonbahar-Kış hazır giyim koleksiyonunda yanılsama kurgusu üzerine odaklanmış tasarımlar mevcuttur. Tasarımlarda Kawabuko'nun dekonstrüksiyonist tasarım stili üzerine trompe l'oeil resimlemeler yapılmıştır (Şekil 16). Konstrüksiyon anlamında ceket formunda olmayan giysiler üzerine, dikili şeritler ile yaka, klapa, ön kapama, arka orta çizgisi, pens, kup, cep, cep kapağı resimsel olarak yerleştirilmiştir. Söz konusu ögeler özgül varlıkları ile orada değildir; ancak resimsel düzeyde orada olduklarına dair iddia taşımakta, temsil edilmektedir. Temsil edilen şey ile ilgili yanılsamacı bir bakış fenomeni olan trompe l'oeil'e dair örnekteki giysi tasarımları temsil ve yanılsama açısından model alınabilir.

Şekil 16: Comme des Garçons'ta 2009 Sonbahar-Kış koleksiyonu

Kaynak: https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2009-ready-to-wear/comme-des-garcons/slideshow/collection#24 (Erişim Tarihi: 22.11.2019)

Gucci'nin 2016 İlkbahar hazır giyim koleksiyonu pek çok trompe l'oeil örneği içermektedir (Şekil 17). Tasarımlarda fırfırlı yaka, ön kapama, ilik-düğme, apolet, fiyonk, kurdele, kumaş dökümü, kemer, kenar fırfırı, etekte oluşan godeler gibi ögelerin hepsi resimsel desenlerdir. Koleksiyondaki giyim detaylarındaki desenlerin tamamı izleyicide ögenin kendisiymiş gibi yanılsama uyandırmakta ve böylece giysi tasarımında trompe l'oeil örneklerinden biri olma özelliği taşımaktadır.

Şekil 17: Gucci, Bahar, 2016
Kaynak: https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2016-ready-to-wear/gucci/slideshow/collection (Erişim Tarihi: 07.12.2019)

Trompe l'oeil çerçevesinde bir görsel uygulama da Moschino markasının yaratıcı konsept koleksiyonunda işlenmiştir. Tasarımcı Jeremy Scott tarafından Moschino markası için tasarlanmış olan 2017 İlkbahar-Yaz Hazır Giyim Koleksiyonu, iki boyutlu kâğıt bebekler teması ile hazırlanmıştır. Tasarımcı, kâğıt bebek teması doğrultusunda, üç boyutlu giysileri iki boyutlu düzleme çekebilmek için koleksiyonun tamamında trompe l'oeil tekniğini kullanmıştır (Moschino Spring 2017 Ready-to-Wear, 2020).

Vücut boyama sanatçısı Alexa Meade'in çalışmalarında görülen 3 boyutlu objeyi 2 boyutlu resimlermiş gibi gösterdiği optik yanılsama Moschino'nun bu koleksiyonunda da aynı etkiyle karşımıza çıkmaktadır (Şekil 18). Giysiler büzgülü ve drapeli görüntüsünü dikiş ve kalıp özelliklerinden almamaktadır. Tasarımların her bir parçası baskı desenlendirme ile göz yanılsaması yaratan ögelerdir. Boyut yanılsaması ve gerçekte var olmayan giyim ögelerinin baskı desenleri ile var olduğu yanılsamasını yaratması açısından koleksiyon özelliklerini trompe l'oeil tekniğinden almaktadır.

Şekil 18: Moschino 2017 İlkbahar-Yaz
Kaynak: https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-ready-to wear/moschino/slideshow/collection (Erişim Tarihi: 07.12.2019).

Trompe l'oeil tekniğini çok sık kullanan İtalyan tasarımcı Franco Moschino yapmış olduğu trompe l'oeil detaylarının giysi tasarımında yeniliğe gitmenin bir yolu olduğunu düşünmekteydi (Petican, 2013, s. 145) (Şekil 19).

Şekil 19: Trompe L'oeil Kadın Giysi Tasarımı, Moschino, SS/2017
Kaynak: https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-ready-to-wear/moschino/slideshow/collection (Erişim Tarihi: 07.12.2019)

Haute couture tasarımlarında görülen trompe l'oeil uygulamalar, günümüzde hazır giyim koleksiyonlarında da yer almaya başlamıştır. Burberry markasının 2019 yılında satışta olan çocuk hazır giyimi ürünlerinde, firmanın "trompe l'oeil giysiler" olarak satışa sunduğu koleksiyon çeşitli tekniklerle oluşturulmuş örneklerdir (Şekil 20). Burberry markasına ait çocuk yağmurluğunda dikiş, ilik, düğme deseni basılmışken çocuk kazağında ise bir başka trompe l'oeil uygulaması mevcuttur. Koleksiyonun önemli bir parçası olan kazakta hırka, bir örgü deseni olarak örülmüştür. Böylelikle yağmurluk örneğinde baskı, kazak örneğinde örme tekniği ile trompe l'oeil etkisi oluşturulmuş, desenler aracılığıyla temsili yanılsama yaratılmıştır.

Şekil 20: Burberry Çocuk Koleksiyonu
Kaynak: https://kr.burberry.com/girl/ (Erişim Tarihi: 07.12.2019)

Trompe l'oeil tekniğini son yıllarda hemen her koleksiyonunda kullanan Amerikalı tasarımcı Thom Browne, cinsiyet normlarını yok edecek çalışmalara imza atmıştır. Tasarımcı 2017 yılı ilkbahar/yaz kadın koleksiyonuyla gerçek ve sahte arasındaki sınırı yıkarak, soft renklerle sıra dışı bir görünüm sunmuştur (Şekil 21).

Şekil 21- Trompe L'oeil Giysi Tasarımı-Thom Browne, SS/2017
Kaynak: https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-ready-to-wear/thom-browne/slideshow/details (Erişim Tarihi: 10.02.2020)

Çağdaş modadaki ifade türlerinden biri olan trompe l'oeil tekniğine 2019 sonbahar/kış koleksiyonunda da yer veren tasarımcı siyah, beyaz ve gri ağırlıklı tek parça giysilerle Paris podyumlarında izleyicinin karşısına çıkmıştır (Şekil 22). Bu koleksiyondaki tasarımlar iki ya da üç parçalı kombinden oluşuyormuş gibi görünse de

aslında bu bir yanılsamadır. Çünkü trompe l'oeil tekniğinin etkisiyle elbise-ceket ya da etek-bluz-ceket gibi görünen tasarımlar bu detaylarla renklendirilmiş tek parça elbiselerdi. Browne aynı teknik ve mantıkla yepyeni detaylar yarattığı 2020 sonbahar/kış erkek giyim koleksiyonuyla yine dikkatleri üzerine çekmeyi başarmış, tasarımlarında bir kez daha sanat-tasarım birlikteliğine imza atmıştır (Şekil 23).

Şekil 22: Thom Browne, 2019 Sonbahar/ Kış Kadın Koleksiyonu, Paris

Kaynak: https://www.thombrowne.com/tr (Erişim Tarihi: 03.03.2020)

Şekil 23: Thom Browne, 2020 Sonbahar/ Kış Erkek Koleksiyonu, Paris

Kaynak: https://www.thombrowne.com/tr (Erişim Tarihi: 03.03.2020)

Araştırma kapsamında incelenen giysi tasarımı örneklerinde örme, baskı, nakış, işleme gibi farklı tekniklerle yaratıcı trompe l'oeil etkileri oluşturulmuştur. Tasarımlar, temel olarak, söz konusu tekniklerle desenlendirilmiş yanılsama yaratma prensibindedir. Bu yanılsamalar, desenlendirme ile giyim ögelerinin bir ya da bir kaçının "varmış gibi" görülmesi ile yaşanmaktadır. Trompe l'oeil, moda tasarımında kullanılarak yaratıcı görselleştirme adına, "-mış gibi" ifadeyle özgün imajların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

4. SONUÇ

Tarihsel süreçte moda ve sanatın paralel olan yollarının, tam anlamıyla kesiştiği pek çok örnek çalışma olduğu bilinmektedir. Söz konusu çalışmalar, modanın tarihsel belleğinde biçimsel değerin en yüksek olduğu uygulamalar olarak yer edinmiştir. Araştırmaya konu olan trompe l'oeil'ün giysi tasarımındaki uygulamaları da bu iki evrenin kesiştiği örneklerden birisidir.

Göz aldanması temeline dayanan bir plastik sanat tekniği olan trompe l'oeil, moda tasarımı alanında sürrealist yaklaşımlarla görülmeye başlanmış, giysiler aracılığıyla

çeşitli görsel deneyimler yaşatmıştır. Söz konusu durum giysinin yanılsama yaratmaya dair uygun plastik bir yaratı alanı olduğunu göstermenin yanı sıra meşru bir alan olma tartışmalarının sürdüğü moda tasarımının, güzel sanatlardaki konumunun da altını çizmektedir. İlk örneklerini resim sanatından veren bir güzel sanatlar tekniğinin giysi tasarımındaki kullanımı, ürün örneklerine fazladan bir artı değer katmanın ötesinde, sanat ve tasarım arasındaki bağın organik olduğunu ve yaratıcılık ekseninde birbirlerinden beslenmelerinin önemini göstermektedir.

Moda tasarımı alanındaki trompe l'oeil örneğinde ortaya çıkan yaratıcı görsel imajlar, giysi tasarlama pratiğinin, sanatsal üretim pratikleriyle paralel olduğunda, modanın temel sanat alanları kadar yaratıcı görselleştirme olanaklarına sahip olduğunu göstermektedir. Giysilerin, alana dair çeşitli tekniklerle oluşturulmuş boyutlar arası yanılsamaları, görsel tasarımın öge ve teknikleri açısından değerlendirildiğinde resim sanatındaki örnekleri kadar yaratıcıdır. İlgili durum moda tasarımının, bir güzel sanatlar tekniğinin görsel üzerinde yaratmak istediği etkinin tamamını karşılama kabiliyetine sahip olduğunu, üstelik bunu giyilebilirlik işlev sahasını ihlal etmeden, karmaşık bir üretim süreciyle de gerçekleştirebildiğini göstermektedir. Öte yandan araştırma, moda tasarımının temel sanat alanlarını aratmayacak görsel ifade olanaklarının ancak -trompe loeil tekniğini kullanmak gibi- sanat evreninden ödünç alınmış fikirlerle mümkün olabildiğini de hatırlatmaktadır. Sonuç olarak moda tasarımında trompe loeil uygulamalar, giysi tasarımının yaratıcı imkânlarının genişliğini, ortaya çıkan görsel imajların diğer sanat alanları kadar değerli olduğunu ve moda evreninde yüksek biçimsel değer yaratmada sanat ile tasarım uygulamalarının birlikteliğinin önemini göstermiştir.

KAYNAKÇA

Akçay, A. A. (2015). "Resimde Gerçeklik ve Aldatma, Trompo L'oeil ve Fotogerçekçilik", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi Uluslararası Sanat Sempozyumu*, 8-9 Ekim,ss; 29-39

Bilir, A. (2015). "Sanat ve Gerçeklik İlişkisinde Değişen Anlam Arayışı", *Uluslararası Sanat* Sempozyumu , *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi MatbaasıMuğla, Eylül*, 107-116

Çileroğlu, B. ve Balcı, M. (2018). *Dekonstrüksiyon Kavramsalında Moda Tasarımı*, Uluslararası Kültür ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2018, ss.13-28.

Farthing, S. (2013). *Sanatın Tüm Öyküsü* (Çev.: F. C. Çulcu). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Fogg, M. (2014). *Modanın Tüm Öyküsü* (Çev.: E. Gözgü). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Gero, C. (2013). Trompe L'Oeil in Fashion. Trending Now: New Developments in Fashion Studies Page Count: 143–153 DOI: https://doi.org/10.1163/9781848882119_015. Erişim Adresi: https://brill.com/view/book/edcoll/9781848882119/BP000015.xml.

Gombrich, E. H. (2013). *Sanatın Öyküsü* (Çev.: E. Erduran ve Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gombrich, E.H. (2015). İmge ve Göz: Görsel Temsil Psikolojisi Üzerine Yeni İncelemeler (Çev.: K. Atalay). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Leppert, R. (2017). *Sanatta Anlamın Görüntüsü* (Çev.: İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mackenzıe, M. (2017). İzmler *Modayı Anlamak* (Çev.: M. Tuna). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Park, E. K. (2010). *A study of fake design in the fashion of the 2000s*, Journal of the Korean Society of Clothing and Textiles, No: 3-60, March, ss. 110-122.

Petican, L., Esseghaıer, M., Nurse, A. ve Eluwawalage, D. (2013). *Trending Now: New Developments in Fashion Studies*, Inter-Disciplinary Press, İngiltere

Rona, Z. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayın.

Shon Youngmi ve ChoYoungah (2002). "A Study on Trompe-loeil Expressed in Modern Fashion", Korean Society of Costume", Doubles Volume 52, Issue 4, July, 155-171 (17 pages), Erişim http://www.dbpia.co.kr/Journal/articleDetail?nodeId=-NODE06674760.

Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2017). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Topal, V. (2014). *20. Yy. Resim Sanatında Natürmort'un Kavramsal Kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı.

Turani, A. (2010). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Way, D.-L., & Hsieh, C.-H. (2019). "*3D Street Art Illusions: Embedding Chalk Stylized Rendering of 3D Objects into a Pavement Photo.*" Computer Anımatıon and Vırtual Worlds 26 (6): 563–75. Accessed November 22.

Moschino Spring 2017 Ready-to-Wear. (2020, 17 Temmuz). Erişim Adresi: https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-ready-to-wear/moschino

Realistic Body Art by Chooo-San. (2020, 17 Temmuz). Erişim Adresi: https://www.boredpanda.com/realistic-body-art